

УДК 811.161.2:316.772
DOI 10.32999/ksu2663-3426/2019-1-43

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТУ «МІЖЕТНІЧНИЙ ПОЛІЛОГ» У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Грищенко Ірина Василівна,
доктор філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
*Навчально-науковий центр «Інститут біології та медицини»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*
hryshchenko_i@ukr.net, iryna.hryshchenko@univ.kiev.ua
orcid.org/0000-0002-7152-6961

Дослідження присвячене розгляду принципу еволюції концепту «міжетнічний полілог» у процесі вивчення української мови як іноземної через етнокультурну триаду Чужий – Інакший – Свій. Актуальність заявленої теми зумовлена інтенсифікацією процесу освітньої міграції.

Попри тривалий період еживання терміна «міжетнічний полілог» у науці, питання інтерпретації цього концепту в процесі викладання та вивчення української мови як іноземної нині належить до малодосліджених проблем сучасної наукової думки.

Термін «полілог» дуже популярний, проте однозначного трактування цього поняття нині не існує. У процесі викладання іноземної мови послуговуються цим терміном для позначення або розрізнення виду аудиторної роботи за кількістю учасників. Проте проведені дослідження дозволяють стверджувати, що саме поняття полілогу має значення комунікативного процесу, під час якого його учасники обмінюються інформацією, а потім передають її вже крізь призму власного досвіду, інтелектуального і культурного рівня. Концепт «міжетнічний полілог» пропонуємо тлумачити як процес отримання, сприйняття та подальшої репрезентації комунікантом іноетнічної інформації з позиції власної етнокультури. Методика викладання української мови як іноземної нині належить до молодих наукових напрямів, проте має свої здобутки. Збільшення кількості абітурієнтів та студентів із країн Близького Сходу, Азії, Африки, Індії та ін. позитивно впливає на розроблення новітніх підходів освоєння української мови як іноземної.

Для побудови адекватної міжкультурної комунікації в новій країні абітурієнту доводиться освоювати чужу мову. Знання української мови дає можливість отримувати необхідну інформацію на побутові, освітні, професійні та культурні теми. Перебування в одному колективі представників різних етносів ускладнює процес міжкультурної комунікації, побудови міжетнічного полілогу. Проте це відкриває нові можливості для знайомства з більшою кількістю нових культур, що значно розширює задоволення когнітивних потреб студентської молоді.

Ключові слова: мовна триада, міжкультурна комунікація, міжкультурний медіатор, інтолерантність, когнітивні потреби.

THE EVOLUTION IN THE CONCEPT OF INTERETHNIC POLYLOGUE IN THE PROCESS OF STUDYING UKRAINIAN AS FOREIGN LANGUAGE

Hryshchenko Iryna Vasylivna,
Doctor of Sciences in Philology, Associate Professor, Associate Professor
of The Language Training Department
*The Institute Of Biology And Medicine
Of Taras Shevchenko National University Of Kyiv*
hryshchenko_i@ukr.net, iryna.hryshchenko@univ.kiev.ua
orcid.org/0000-0002-7152-6961

The article is devoted to the review of evolution of interethnic polylogue's concept in the process of studying Ukrainian language as foreign via triad Alien – Inakshy – Native. This paper focuses on the interpretation of this term in the teaching and learning process till includes largely unexplored problems of modern science. On despite a lengthy period of using the term interethnic polylogue in the all branches of science. The term polylogue is very popular. But till now has no explicit treatment. In the process of teaching of foreign language they use this terminology by which to describe the kind of auditoria students work.

With regard to the problem mentioned the conducted researches allow asserting that exactly the concept of a polylogue has in communicative process. During these process participants exchange information, and then pass it through the prism of their own experience of intellectual and cultural level. We propose to interpret the concept interethnic polylogue as a process of obtaining, perceiving and further representing the information of the communicant of foreign information from the standpoint of their own ethno-culture.

In this connection particular importance should be attached to methodology of teaching Ukrainian as a foreign language. Now it is too quite young scientific directions, but has its achievements. The relevance of this theme has been linked to the intensification of the educational migration process. The increase in the number of students and students from the countries of the Middle East, Asia, Africa, India, etc. has a positive impact on the development of new approaches to the development of the Ukrainian language as a foreign language.

It must be stressed in order to build a proper intercultural communication in the new country. The applicant has to improve a foreign language. The knowledge's in Ukrainian language provide the opportunity to receive the necessary information on the domestic, educational, professional and cultural topics. It is of importance to note being in the same collective a mix of ethnicities complicates the process of interethnic communication, the construction of interethnic polylogue. But the emphasis has been placed on that this could open up an entirely new area to get acquainted with more new cultures. This is greatly enhances the satisfaction of cognitive needs of students.

Key words: language triad, intercultural communication, intercultural mediator, intolerance, cognitive needs.

1. Вступ

Сучасний етап розвитку людства характеризується збільшенням можливостей для здобуття освіти в інших країнах, тобто активізується освітня міграція. Потрапивши до чужої країни з іншою мовою, культурою, традиціями, молоді люди відчують своєрідний шок. Варто враховувати те, що рівень володіння англійською мовою як у частини місцевого населення, так і в освітніх мігрантів не завжди на належному рівні. Тому і надається можливість абітурієнтам та студентам-іноземцям освоїти нову для них мову. Вивчення української як іноземної дозволить здійснювати комунікацію на побутовому рівні, в освітній та професійній галузях, познайомитися з іншою кухнею та культурою тощо, налагоджувати міжкультурну комунікацію, будувати повноцінний міжетнічний полілог.

Питання використання полілогу в процесі вивчення іноземних мов входить до кола наукових інтересів Б. Ходос, У. Науменко, Т. Богданової, Т. Пахомової, Я. Сенченко, А. Нипадимка та ін., проте домінує таке тлумачення цього терміна: «парна робота (діалог), групова робота (полілог)» (Богданова 2016: 212). А. Нипадимка розглядає викладання та вивчення іноземної мови «як процес розвитку особистості в контексті «полілогу культур» і цивілізацій у сучасному світі» (Нипадимка 2017: 158), проте, як і інші дослідники, вказує на те, що «основні в роботі студентів – це парна робота (діалог) та групова (полілог)» (Нипадимка 2017: 159). Отже, питання функціонування цього терміна в процесі освоєння іншої / чужої мови, питання формування концепту міжетнічного полілогу в процесі викладання та вивчення української мови як іноземної нині належить до малодосліджених проблем сучасної наукової думки.

Мета статті – розглянути принцип еволюції концепту «міжетнічний полілог» у процесі вивчення української мови як іноземної через етнокультурну тріаду *Чужий – Інакший – Свій*.

Термін *полілог* дуже популярний, проте однозначного трактування цього поняття нині не існує. У процесі викладання іноземної мови послуговуються цим терміном для позначення або розрізнення виду аудиторної роботи за кількістю учасників. Наприклад, Б. Ходос стверджує: «Переваги групової мовленнєвої співпраці можуть бути ефективно використані в тому разі, якщо буде організовано цілеспрямоване навчання полілогу. І тут важливу роль відіграє колективне обговорення запропонованих учителем питань. Для цього треба навчати школярів продуктивних прийомів полілогічного спілкування» (Ходос, 2010: 56). Т. Пахомова й Я. Сенченко зазначають, що «під час ведення діалогу студенти можуть використовувати картки-опори. Зміст картки включає найменування ситуації, позначення ролей, перелік мовних моделей і рекомендації про можливі варіанти поведінки. З опорою на рольові картки студенти мають можливість: 1) організувати діалог або полілог, концентруючи увагу на використанні необхідних лексичних одиниць; 2) творчо моделювати ситуації; 3) швидко реагувати на інформацію мовного партнера; 4) подолати страх і невпевненість у собі. Найявніші рольових карток у ситуації тематичного діалогу або полілогу організовує англійську комунікацію студентів різного рівня підготовки» (Пахомова, 2013: 62). Можна навести численні приклади такої інтерпретації. Проте в контексті нашого дослідження доречним є роз'яснення Ф. Віммера. На його думку, термін «діалог» часто трактують із позиції участі (тільки) двох сторін. Хоча грецьке *diá* означає «між» (*between or inter*) і не передбачає прив'язки до числа, до того ж існують концептуальні та методологічні відмінності між діалогами, де задіяні лише *дві* партії, порівняно з іншими, де більше двох (Wimmer, 2006).

Тому, спираючись на концепцію Ю. Крістєвої про поліраціональність, полілог, пропонуємо тлумачити *міжетнічний полілог* як процес отримання інформації, її сприй-

няття та подальшої репрезентації комунікантом іноетнічної інформації з позиції власної етнокультури (Грищенко, 2012: 136). Отже, у процесі дослідження проблеми навчання іноземної мови (у зв'язку з акцентом на міжетнічній комунікації) для інтерпретації концепту *полілог* ми пропонуємо спиратися на триаду *Чужий – Інакший – Свій*.

2. Виклад основного матеріалу дослідження

Відхід України від пострадянської закритості для іноземців відкриває все нові та нові перспективи в культурному й освітньому житті країни. Це сприяє збільшенню контингенту осіб, які прагнуть здобути вищу освіту в Україні.

Дехто з майбутніх студентів-іноземців удома здійснює спроби освоїти нову мову. Проте все ж метод занурення в мовне середовище має позитивні результати. Також, на думку С. Неклюдова, є далеким від ідеальності використання для розгляду *чужого* матеріалу описових матриць, які отримані в результаті аналізу *своєї* культури (хоча дослідник і не відкидає можливостей отримання продуктивних результатів – *І. Г.*). На його думку, вивчення життя представників іншої культури можливе за умови занурення дослідника в її знаковий світ, набуття спільного з нею досвіду та спільної мови; адекватне розуміння цього життя неможливе без повного включення в нього. Водночас він наголошує на обмежених ресурсах такого «включення» – суб'єкт спостереження не може цілковито ототожнюватися з об'єктом (Неклюдов, 2002: 3–7). Для пояснення специфіки етнічно *чужої* культури для етнічно *своїх*, для побудови міжетнічного полілогу прийнятним варіантом є входження «усередину» цього соціуму й отримання необхідної інформації. Саме тому вивчення української мови студентами-іноземцями з викладачами-носіями мови є вагомим компонентом досягнення успіху. Також занурення в комунікативне середовище сприятиме пришвидшенню процесу вивчення мови (Грищенко, 2017: 9–10). Також важливим є наочна демонстрація культурного та кліматично-природного розмаїття нашої країни.

Методика викладання української мови як іноземної нині належить до молодих наукових напрямів, проте має свої здобутки. Збільшення кількості абітурієнтів та студентів із країн Близького Сходу, Азії, Африки, Індії та ін. позитивно впливає на розроблення новітніх підходів освоєння української мови як іноземної. Перед викладачами постає важливе завдання

популяризації та стимулювання вивчення української мови, оскільки часто доводиться протистояти опорі та нерозумінню іноземців, що зумовлено використанням частиною населення т. з. російської мови (хоча найчастіше це – звичайний суржик – *І. Г.*). Ознайомлення студентів-іноземців з українською культурою через вивчення української мови сприяє формуванню позитивного міжнародного іміджу країни загалом, системи української освіти зокрема, забезпечує зростання культурних та освітніх контактів. Процес вивчення української мови як іноземної має сприяти подоланню відторгнення усвідомлення чужості нової мови й усвідомлення її інакшості. Є. Іванова зазначає, що потоки культурних текстів змінюють свій напрям; у момент перелому в напрямі потоку тексти перекладаються «своєю» мовою із «чужої». Водночас вони зазнають трансформації відповідно до законів культури-реципієнта (Іванова, 2009: 13). У процесі вивчення української мови як іноземної відбувається отримання та ретрансляції етнічним Своїм культурних, побутових та інших відомостей про етнічного Чужого – українця, процес інформаційної передачі відбувається крізь призму етнічно Своєї культури. Відбувається своєрідна (у різних випадках на різному рівні – *І. Г.*) асиміляція з новим соціокультурним життям. Отже, вона *не Своя*, але вже й *не Чужа* – вона сприймається як знайома, тому й інтерпретується як *Інакша*. Так само і в процесі формування вторинної мовної особистості під час вивчення української мови студент-іноземець долучається до *чужої* (іноземної) мови, отже, асоціює її як *інакшу* (Грищенко, 2018: 27). Звичайно, під час навчання студентам-іноземцям доводиться зануритися в процес мовної триади *Чужа – Інакша – Своя*, задовольнити когнітивні потреби.

А. Ніпадимка трактує міжкультурну (крос-культурну) компетенцію як «фундаментальне сприйняття людей, які відрізняються від інших, поза своєю особистою культурою; здатність взаємодіяти з ними в конструктивній манері, що вільна від негативного ставлення; здатність синтезувати різноманітні погляди і підходи», здатність успішно спілкуватися із представниками інших культур (Ніпадимка, 2017: 158). Саме на викладача покладено основну роль – міжкультурного медіатора, який має формувати в студентів інтолерантність, повагу до іншої культури, мови. Під час міжкультурного спілкування серед студентів існує ймовірність непорозуміння

представників різних мов і культур, тому дослідники виокремили проблеми, які можуть стати на заваді ефективної міжкультурної комунікації: припущення подібності (схожості), мовні відмінності, неправильна інтерпретація невербальної поведінки, схильність до упередження та стереотипізації, прагнення до оцінювання з позиції власної культури (етноцентризм), підвищення тривожності або занепокоєння (Никодимка, 2017: 158). Перебування в одному колективі представників різних етносів ускладнює процес міжкультурної комунікації, побудови міжетнічного полілогу. Проте це відкриває нові можливості для знайомства з більшою кількістю нових культур, що значно розширює задоволення когнітивних потреб студентської молоді.

3. Висновки

Навіть короткий огляд заявленої проблематики демонструє важливість концепту міжетнічного полілогу. Зміна акцентів в інтерпретації концепту «міжетнічний полілог» має позитивно вплинути на процес побудови міжетнічної комунікації під час вивчення української як іноземної. Викладач набуває додаткової функції – міжкультурного медіатора. Мовна тріада *Чужа – Інакша – Своя* дозволяє освітнім мігрантам уникати непорозумінь у побутовій, навчальній та культурній сферах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богданова Т. Комунікативний підхід у викладанні англійської мови студентам-іноземцям. *Молодий вчений*. 2016. № 9(36). С. 212–215. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/9/88.pdf> (дата звернення: 10.10.2016).
2. Грищенко І. Дослідження міжетнічного полілогу у народній прозі України: теоретичний аспект. *Мова. Свідомість. Концепт*. Мелітополь, 2012. Вип. 2. С. 133–136.
3. Грищенко І. Міжкультурна медіація у процесі вивчення української мови студентами-іноземцями. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів, 2017. Вип. 13. С. 9–14. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ufi.2018.13.1974> (дата звернення: 20.03.2019).
4. Грищенко І. Формування вторинної мовної особистості у процесі вивчення української мови як іноземної. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. Одеса, 2018. № 31. С. 26–28. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v31/part_1/9.pdf (дата звернення: 20.03.2019).
5. Иванова Е. Полилог как трансформация диалога в современном обществе : автореф. дисс. ... канд. филос. Наук : 09.00.01. Томск, 2009. 24 с.
6. Неклюдов С. Фольклор: типологический и коммуникативный аспекты. *Традиционная культура*. 2002. № 3. С. 3–7. URL <http://www.ruthenia.ru/folklore/neckludov67.htm> (дата обращения: 20.03.2019).

7. Нипадимка А. Роль педагогічного спілкування в формуванні міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного інституту. Серія «Філологія»*. 2017. № 3. Т. 2. С. 158–160. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v30/part_2/46.pdf (дата звернення: 20.03.2019).
8. Пахомова Т., Сенченко Я. Формування англомовної комунікативної компетентності студентів-філологів в умовах лінгвосоціокультурного підходу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. № 1(5). С. 59–64. URL: <http://pedpsy.duan.edu.ua/images/stories/Files/2013/articles/10.pdf> (дата звернення: 20.03.2019).
9. Ходос Б. Полілог на уроках англійської мови як засіб реалізації комунікативного підходу до навчання. *Рідна школа*. 2010. № 4–5. С. 55–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2010_4-5_22 (дата звернення: 20.03.2019).
10. Wimmer F. Intercultural Polylogues in Philosophy. Postprint. *Kulturen. Streit – Analyse – Dialog. Cultures. Conflict – Analysis – Dialogue / Ch. Kanzian, E. Runggaldier (Hg.)*. Frankfurt am Main : Ontos Verlag, 2007 (= Akten des 29. Internationalen Wittgenstein Symposium). S. 329–334. URL: https://www.academia.edu/6144384/Intercultural_Polylogues_in_Philosophy_2006_Postprint (дата звернення: 20.03.2019).

REFERENCES:

1. Bohdanova, T. (2016). Komunikatyvnyi pidkhid u vykladanni anhliiskoi movy studentam-inozemtsiam [Communicative approach of teaching of the English language to foreign students]. *Molodyi vchenyi*, no 9(36), pp. 212–215. Retrieved from: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/9/88.pdf>.
2. Hryshchenko, I. (2012). Doslidzhennia mizhetnichnoho polilohu u narodnii prozi Ukrainy: teoretychnyi aspekt [Research of inter-ethnic polylogue in the folklore prose: theoretical dimension]. *Mova. Svidomist. Kontsept*. Melitopol, iss. 2, pp. 133–136.
3. Hryshchenko, I. (2018). Mizhkulturna mediatsiia u protsesi vyvchennia ukrainskoi movy studentamy-inozemtsiamy [Interethnic mediation in the process of studying Ukrainian by foreign students]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*. Lviv, iss. 13, pp. 9–14. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ufi.2018.13.1974>.
4. Hryshchenko, I. (2018). Formuvannia vtorynnoi movnoi osobystosti u protsesi vyvchennia ukrainskoi movy yak inozemnoi [The formation of secondary linguistic identity in the process of teaching Ukrainian as foreign language]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia "Filolohiia"*. Odesa, no 31, pp. 26–28. Retrieved from: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v31/part_1/9.pdf.
5. Ivanova, E. (2009). Polylog kak transformatsiya dialoga v sovremennom obshestve [Polylogue as a transformation of dialogue in modern society] (PhD Thesis). Tomsk [in Russian].
6. Nekliudov, S. (2002). Folklor: tipolohycheskyi y kommunykativnyi aspekty [Folklore: typological and communicative aspects]. *Tradytsonnaia kultura*, no 3, pp. 3–7. Retrieved from: <http://www.ruthenia.ru/folklore/neckludov67.htm>.
7. Nypadymka, A. (2017). Rol pedahohichnoho spilkuvannia v formuvanni mizhkulturnoi komunikatsii [The role of

- the pedagogical process of intercultural communication and English language teaching]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho instytutu. Seriia "Filolohiia"*, no 3, vol. 2, pp. 158–160. Retrieved from: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v30/part_2/46.pdf.
8. Pakhomova, T., Senchenko, Ya. (2013). Formuvannia anhlovnoi komunikativnoi kompetentnosti studentiv-filolohiv v umovakh linhvosiokulturnoho pidkhodu [The formation of English-speaking communicative competency of literature students in situation of linguasociocultural approach]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriia "Pedagogika i psykholohiia"*, no 1(5), pp. 59–64. Retrieved from: <http://pedpsy.duan.edu.ua/images/stories/Files/2013/articles/10.pdf>.
9. Khodos, B. (2010). Poliloh na urokakh anhliiskoi movy yak zasib realizatsii komunikativnoho pidkhodu do navchannia [Polylogue in English language classes as an expression of communicative method in education]. *Ridna shkola*, no 4–5, pp. 55–58. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2010_4-5_22.
10. Wimmer, F. (2006). Intercultural Polylogues in Philosophy. Postprint. *Kulturen. Streit – Analyse – Dialog. Cultures. Conflict – Analysis – Dialogue* / Ch. Kanzian, E. Runggaldier (Hg.). Frankfurt am Main: Ontos Verlag (= Akten des 29. Internationalen Wittgenstein Symposium), pp. 329–334. Retrieved from: https://www.academia.edu/6144384/Intercultural_Polylogues_in_Philosophy_2006_Postprint.

УДК 81.25, 81.26

DOI 10.32999/ksu2663-3426/2019-1-44

ЖІНКИ НА ШЛЯХУ ПІЗНАННЯ ІСТИНИ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРСОНАЖІВ РОМАНУ ДІТЕРА НОЛЛЯ «ПРИГОДИ ВЕРНЕРА ХОЛЬТА»)

Дабагян Іветта Михайлівна,

старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
факультету лінгвістики

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Dabagian_I_M@i.ua

orcid.org/0000-0002-6532-0342

У статті розглядається вплив жінок на формування особистості на прикладі персонажів автобіографічного роману Дітера Нолля «Пригоди Вернера Хольта». Зокрема, досліджується такий вплив на духовну еволюцію головного героя. Розглядається значущість окремих жінок у житті Вернера Хольта незалежно від тривалості їхніх стосунків. У романі Хольт представлений насамперед як старшокласник, пізніше як солдат вермахту під час Другої світової війни. Його уявлення про життя склалися під змішаним впливом фашистської ідеології та псевдоромантичної літератури. Дітер Нолль відображає в романі свій життєвий досвід. Особистісна криза героя роману припала на пік Другої світової війни. Такі обставини загострюють ситуацію та прискорюють зміни у свідомості головного героя. Його юнацькі ідеали зникають, під впливом логіки та розуму змінюються авторитети. 40-і роки ХХ століття (дія роману відбувається в цей час) належать до часів, коли жінка дуже рідко спілкується із чоловіками в офіційних умовах, наприклад, у навчальних закладах, під час роботи або державної служби. Більшість функцій у цих сферах у цей час виконувалися чоловіками. Розділення з урахуванням гендерних ролей здійснювалося вже в школі. Надалі для жінок існувала 10% квота для вступу до вузів. Нацисти практикували певну соціальну регресію для того, щоби основною функцією жінок була роль дружини та матері. Жінки мали надавати допомогу в рішенні демографічних цілей рейху. Тому спілкування із жінками в романі відбувається насамперед вдома, під час відпочинку, у приватному житті. Це спілкування часто пов'язане з любов'ю. Водночас вплив жінки на чоловіка за таких обставин зазвичай неофіційний, неформальний і більш емоційний. Читач бачить у романі важке життя німецьких жінок під час Другої світової війни. Жінка в цей час часто перебуває під загрозою смерті; вона бачить смерть близьких, зазнає фізичних і емоційних труднощів. Драматичні події, що відбуваються в цей час у Німеччині, спричиняють зміни у свідомості персонажів роману. Актуальним у статті є дослідження формування особистості Вернера Хольта з огляду як на історичні обставини, так і на відносини чоловіка і жінки із загальнолюдських позицій.

Ключові слова: роман, література, німецька мова, жінка, духовна еволюція, Друга світова війна, Дітер Нолль.